

**«Som la memòria que tenim
i la responsabilitat que assumim,
sense memòria no existim
i sense responsabilitat
potser no ens mereixem existir.»**

JOSÉ SARAMAGO

El terme «patrimoni» s'ha consolidat en els darrers anys com una accepció més àmplia que ultrapassa la noció històrica més clàssica i s'estén a tot el conjunt construït, amb atribució de valor ja sigui emocional, físic, històric, documental o simplement perquè existeix i prou. Llegat cultural o social, memòria col·lectiva, nostàlgies, però també regeneració urbana, eficiència del

sistema urbà i, sobretot, teixit social i humà, vides viscudes, veïnat. Cinquanta-dos anys després de l'aprovació de la Carta de Venècia, que fixava els criteris per a la teoria i la pràctica de la intervenció arquitectònica, l'àmbit d'actuació patrimonial s'estén al conjunt del que està edificat en la trama urbana i posa l'accent en la innovació, la sostenibilitat i la usabilitat social.

[#accessibilitat] [#cooperació] [#cultura] [#economia] [#espai públic]
[#habitatge] [#innovació] [#mediació] [#patrimoni] [#professió] [#rehabilitació]
[#social] [#sostenibilitat]

 VINCLÉS

 COMUNICACIONS

 MONS

PATRIMONI

La sessió celebrada el 24 de novembre va partir de la reflexió col·lectiva al voltant del futur del patrimoni. Ens trobem davant d'un canvi de paradigma en la seva concepció? Quins instruments requereix aquest nou escenari?

Coordinador: **Antoni Vilanova** (arquitecte i president de l'AADIPA). Ponents: **Anna Rovira** (arquitecta i membre del Patronat de la Ciutat Antiga de Vic); **Elsa Ibar** (arquitecta i subdirectora general de Patrimoni Arquitectònic, Paleontològic i Arqueològic de la Generalitat de Catalunya); **Núria Vilarrubla** (arquitecta); **Mercè Zazurca** (arquitecta); **Gemma Serch** (arquitecta); **Joan Falgueras** (arquitecte); **Jordi Portal** (arquitecte); **Jaqueline Pacheco** (arquitecta dels Serveis Territorials a Tarragona del Departament de Cultura); **Sergi Lopez Grado** (arquitecte i delegat del grup de treball dels districtes del COAC); **Esther Mendiúña** (arquitecte i membre de Research on European Urban Integration of Refugees); **Enric Mir** (arquitecte i professor de l'ETSAB-UPC); **Lluís Dalmau** (arquitecte i responsable de la Subdirecció General de Patrimoni, Obres i Serveis)

POSICIONS

Una mirada renovada del patrimoni

Una de les formulacions més rellevants de la sessió va tenir a veure amb la definició i els límits del concepte patrimoni. Tota arquitectura és patrimoni? I què entenem per rehabilitació? No és un debat nou però reflecteix l'encontre de dos camins que en ocasions han avançat en paral·lel i que en el marc del Congrés es va plantejar reformular col·lectivament.

Avui pretenem fusionar dues grans accepcions en el que entenem com a patrimoni: una més vinculada a la intervenció en l'element construït amb valor cultural, i una segona relativa al treball coral que representa construir en general, és a dir la gestió i l'actuació sobre no únicament el que té valor cultural sinó dins un marc més genèric.

ANTONI VILANOVA

Soc dels que considero que la idea de patrimoni que tenim assumida és morta, ja que els paradigmes actuals ens porten a un altre plantejament. Això no vol dir deixar de banda el que tenim. Des d'un punt de vista de l'eficiència no podem anar enderrocant les coses, les hem de mantenir, conservar i millorar. Per aquesta raó, el concepte de patrimoni engloba tot el que tenim. [...] Evidentment hi ha una part d'aquest patrimoni que mereix, justament per aquest caràcter identitari, un tractament especial.

ENRIC MIR

Crec que la paraula patrimoni és més àmplia que el terme arquitectura. Jo entenc com a patrimoni tot: la natura, el paisatge, la cultura, l'arquitectura... Hem de tendir ponts perquè tot això de l'eficiència energètica, la visió de futur, etc. s'incorpori no només en els edificis patrimonials sinó també a tota la resta.

MERCÈ ZAZURCA

Acte «La casa Puig i Cadafalch»,
COAC 20/10/2016

L'arquitectura de les ciutats és majoritàriament l'arquitectura de la rehabilitació. [...] El diccionari defineix «rehabilitació» mitjançant dos conceptes: d'una banda diu que la rehabilitació és «restituir una cosa al seu estat primer», és a dir que

ens remet al passat. I d'altra banda ens diu «habilitar de nou», és a dir que ens remet al futur. Què és el que passava fins ara amb la rehabilitació? Que la distància entre passat —«restituir una cosa al seu estat primer»— i futur —«habilitar de nou»— era molt reduïda. Però ara no. [...] La rehabilitació ara està parlant sempre de millorar, d'innovar: millora d'eficiència energètica, d'habitabilitat, de seguretat, de conservació. Sempre ens projectem al futur com a millora. ENRIC MIR

Trencar la frontera entre rehabilitació i restauració. Això és una cosa que es diu des de fa almenys vint anys. La frontera entre aquest dos termes és absolutament difusa. La diferència entre una cosa i l'altra és que tot s'ha de centrar en l'anàlisi dels valors que tenen els edificis. [...] Què és el que realment interessa investigar per veure com treballem el patrimoni? Els valors que té l'edifici des del punt de vista instrumental, documental i significatiu. I això qualsevol edifici ho té en diferents proporcions. Estic d'acord que hem de deixar de distingir aquests dos termes i que hem de parlar d'intervenció del patrimoni.

JOSE LUÍS (*públic assistent*)

Quan parlem de patrimoni molts es queden en la definició de «quelcom que està catalogat». I patrimoni és molt més que això. Recentment en un acte al COAC, l'Òscar Guayabero ens deia que, com a arquitectes, hem de demostrar a les marques que defensar el patrimoni no és només defensar el que està catalogat sinó que hauríem de defensar i mantenir tot allò que és històric i que ens dona identitat de ciutat.

MIQUEL ÀNGEL (*públic assistent*)

El patrimoni ho és tot. Molts cops el que veus que perviu és allò que des de baix hom vol que pervisqui, que es cuidi, que s'intervingui amb criteri, amb informació, amb documentació, estudi, amb tot el rigor que es vulgui, però perquè la ciutadania ho vol. Per molta protecció, per moltes lleis, per molts decrets i per moltes comissions que tinguem, al final, si la ciutadania, si aquell poble hi té interès i s'ho estima és qui ho restaura, qui hi intervé, qui ho rehabilita... [...] Que ningú es cregui que el patrimoni és només allò protegit. El patrimoni és tot allò que fa ciutat, els teixits, els habitatges, els usos...

ELSA IBAR

TRAJECTES

Compromís social i memòria col·lectiva

Diverses ponències van reflexionar al voltant del patrimoni històric i com millorar la pràctica professional d'una especialització que sent especialment el pes de la memòria històrica en relació a la transmissió cultural dels monuments a les generacions futures. Un compromís que també van tenir una expressió dins del Congrés envers els usuaris, corretja de transmissió de la memòria de les ciutats.

Com a arquitectes, la nostra aportació a la societat hauria de focalitzar-se a propiciar l'enteniment i la comprensió del monument. En aquest sentit és fonamental que tota intervenció arqueològica vagi sempre acompanyada d'una correcta contextualització històrica i una exhaustiva i profunda anàlisi arquitectònica. [...] La nostra tasca no és més que transmetre a les generacions futures tot allò que les generacions precedents ens han deixat.

JACQUELINE PACHECO

**Resum de la III Edició Retail
Barcelona Walk (Vídeo)**

**Jornades «Arquitectura i memòria»;
Jornades d'anàlisi i debat
«Intervencions arquitectòniques
en el patrimoni arqueològic»,
11-12/11/2016. Tarragona**

Qualsevol actuació sobre el territori, sobre el teixit urbà o sobre els edificis existents requereix d'un coneixement acurat de les preexistències, per comprendre la seva evolució fins a l'actualitat. Així podrem reflexionar i plantejar propostes d'intervenció raonades, d'acord amb els criteris d'intervenció que, de mica en mica, es van consolidant. M'agrada molt el plantejament que es va veient en les diverses aportacions, en el sentit que hem de tenir en compte criteris socialment respectuosos, culturalment enriquidors, ambientalment sostenibles i també econòmicament eficients.

JORDI MORROS

Davant d'unes restes arqueològiques, davant d'un element patrimonial, tenim tot el pes de la història que ens obliga a fer les coses d'una manera molt més compromesa, precisament per aquest interès públic que el patrimoni cultural porta intrínsec. [...] Com a col·lectiu d'arquitectes, hem de ser capaços de ser sòlids i d'afrontar aquesta responsabilitat des del coneixement i la tècnica. [...] Des del diàleg, fent una feina minuciosa, atenta i exhaustiva.

Durant anys la teoria del «jo restauro» va ser un camp exclusiu d'una petita part dels arquitectes. Avui dia les escoles d'arquitectura estan fent esforços per incorporar en l'aprenentatge arquitectònic les teories i pràctiques de la restauració, i en concret de la intervenció arquitectònica en el patrimoni. Els que ja som arquitectes també hem d'incorporar aquest aprenentatge. En aquest sentit és el Col·legi d'Arquitectes qui té el deure de donar-nos aquesta formació.

JACQUELINE PACHECO

Hi ha més de seixanta milions de refugiats i desplaçats interns al món. El 50% viuen en campaments de refugiats i la resta en contextos urbans. Les ciutats han de preparar-se per comptar amb mesures de protecció que assegurin una acollida digna davant d'aquesta crisi humanitària. Per tant, des del Departament de Patrimoni s'han d'incloure programes vinculats a la integració urbana.

S'han de buscar estratègies i polítiques d'integració que evitin els centres de recepció massiva i els camps de refugiats. Cal gestionar immobles identificant possibles espais per l'acollida a curt i llarg termini. També es poden reutilitzar espais en desús millorant-los i rehabilitant-los, d'aquesta manera enriquiríem el mercat local. S'ha de fomentar l'accés assequible a l'habitatge i la dinamització del mercat de lloguer assegurant l'habitabilitat i el control sobre la renda, evitant la gentrificació. Per últim, cal garantir accés als serveis bàsics tenint en compte que la localització dels refugiats és clau per a la integració.

ESTHER MENDUIÑA

Existeix una relació i necessitat mútua entre l'usuari i el patrimoni. Aquesta necessitat mútua es dona si hi ha ús i hi ha activitat. Si aquest patrimoni no té ús, decau, si no es fa manteniment, es perd la memòria col·lectiva. Si l'usuari no té identitat, si no té consciència del patrimoni, no li interessa i aquell patrimoni desapareix.

Si una persona gran viu en un pis i el que necessita és una dutxa, si li pots resoldre si no marxarà. Si marxa, desapareix l'ús i la memòria. El coneixement profund de l'usuari i del patrimoni et permet anticipar-te a l'acció. Primer hi van els mediadors, després l'arquitecte. És un treball multidisciplinari.

ANNA ROVIRA

Sessió «Refugee City»,
11/11/2016. Barcelona

Debats transversals d'arquitectura a Vic,
Capital de la Cultura Catalana 2016.
Jornades de reflexió «Encreuant mirades,
coordinant necessitats», 13-22/06/2016, Vic

L'arquitecte i l'exercici de l'arquitectura tenen un problema, i és que no arribem a la gent. La gent no sap què pot fer l'arquitecte i en què el pot ajudar. [...]

Jo crec que ens cal una reflexió molt seriosa, sortir al carrer i posar-nos el casc d'obra i dir: «sap que jo el puc ajudar en això?»

MARC (públic assistent)

INTERSECCIONS

Processos, instruments i multidisciplinarietat

La pràctica arquitectònica parteix d'un bagatge històric i d'una tradició professional que la diferencia d'altres disciplines. Els ponents van coincidir en la defensa d'un exercici professional regit per la sostenibilitat, la transversalitat pluridisciplinari i les possibilitats de l'arquitectura d'actuar com a motor o sistema d'activació social i econòmica. I es van intuir matisos en la centralitat i l'especialització de l'arquitecte.

El patrimoni cultural és el testimoni de la trajectòria històrica i d'identitat de la nostra societat. Un patrimoni que cal transmetre en les millors condicions. I transmetre'l a través de la protecció, la conservació, la investigació i la difusió. [...] El més important de tot és la implicació dels diversos agents de la societat. Ciutadania, tècnics, promotors, constructors, col·lectiu educatiu, associacions i fundacions, col·legis professionals i l'Administració en general. Treballar de forma pluridisciplinària i en equip és importantíssim.

ELSA IBAR

A vegades l'arquitecte sembla haver-se convertit en una mena de superheroi, capaç de donar resposta a totes les escales i a tots els elements. Però realment no és així: de manera similar a la medicina, actualment és imprescindible reconèixer la necessitat de diferents especialitzacions en àmbits diversos de l'arquitectura, com ara en la intervenció al patrimoni, per respondre amb l'expertesa necessària, rigor, qualitat i de manera òptima als projectes. És necessari, per tant, poder col·laborar entre diferents especialistes per poder intervenir en cada cas.

JORDI MORROS

Qui ha de liderar aquests equips formats per molts especialistes és la figura de l'arquitecte. Té un paper clau. Té uns coneixements molt amplis i per tant és capaç de poder controlar aspectes genèrics i aspectes més específics i dirigir tot aquest equip format per arqueòlegs, restauradors, jardiniers, arquitectes tècnics, historiadors de l'art, etc.

ELSA IBAR

És possible dinamitzar el sector amb un ecosistema d'arquitectura i rehabilitació sostenible? Sí: creant un ecosistema de bones pràctiques que fomenti estudis i projectes que responguin als nous reptes i a les necessitats del nostre entorn. Entenem per ecosistema el conjunt de relacions entre els éssers vius i el medi que habitem. [...] Permet la interconnexió entre els béns tangibles i intangibles; entre els diferents mons de la cultura, de l'educació social i econòmica. [...] Com? Amb una metodologia que uneix la reflexió, l'acció i l'aprenentatge. En un procés cíclic continu.

MERCÈ ZAZURCA

El projecte de restauració de la casa Puig i Cadafalch a Argenton es planteja d'una manera holística [...] i es lliga amb els agents socials i la vessant social, sostenible, ambiental i econòmica, de manera que el treball es fa de manera travada.

GEMMA SERCH

Ponència «És possible dinamitzar el sector amb un ecosistema d'arquitectura i rehabilitació sostenible? La Casa Puig i Cadafalch», Mercè Zazurca

Quin és el paper de l'Administració i del Departament de Cultura, la Direcció General d'Arxius, Biblioteques, Museus i Patrimoni? Tres objectius: marcar línies bàsiques i conceptes; planificar i executar projectes estratègics que impliquen la resta de la comunitat; i fer l'acompanyament de les diferents iniciatives del nostre país.

ELSA IBAR

El Congrés d'Arquitectura esdevé la plataforma per constituir una taula de debat en què es trobin els diferents punts de vista i se sumin el talent que resideix en l'entorn acadèmic dels arquitectes i urbanistes i el coneixement de l'àmbit quotidià, i el sentit comú que resideix en l'entorn associatiu del veïnat organitzat.

SERGI LÓPEZ-GRADO

El paper de l'arquitecte en tots aquests processos d'activació, de renovació, no pot ser un lideratge monolític davant de l'equip. La gent que forma part de l'equip transdisciplinari ha de sentir que està aportant coses i que aquestes són recollides.

GEMMA SERCH

En l'àmbit del *facility management* parlem de la gestió integral i transversal, de la gestió de totes les fases del patrimoni. És a dir, no només de l'explotació durant la seva vida útil, sinó que actuem en el pla estratègic d'aquella institució, en el projecte, en execució d'obra i en l'explotació. I finalment vetllem pel final de la vida útil. [...] En aquesta visió integral i transversal de tot el procés, l'arquitecte és una peça clau.

LLUÍS DALMAU

Als edificis patrimonials tenim una certa exempció en el compliment dels factors d'ecoeficiència però no podem deixar de banda el compromís amb la sostenibilitat. Hem de ser capaços de pensar en el desenvolupament econòmic de totes les intervencions de recuperació de patrimoni de manera que es pugui garantir mantenir l'equilibri dels valors i no deixar-nos perdre per una excessiva mercantilització dels béns culturals.

GEMMA SERCH

Hem de conèixer les eines base que ens serviran per poder treballar eficientment. La cartografia és una eina imprescindible. [...] L'Institut Cartogràfic de Catalunya té una cartoteca que emmagatzema un gran dipòsit de fons. [...] Aquesta informació es pot consultar en línia i es pot descarregar gratuïtament. Això és una singularitat única al món. N'hauríem de ser coneixedors, per valorar-ho.

JORDI MORROS

La rehabilitació necessita d'uns certs canvis que principalment són la seva anàlisi seriosa, la seva mapització, el planejament de la rehabilitació i les dades obertes.

ENRIC MIR

El *leitmotiv* del Premi Europeu d'Intervenció en el Patrimoni Arquitectònic AADIPA coincideix amb el del Congrés d'Arquitectura quan parlem que el patrimoni arquitectònic, a més d'un instrument fonamental de coneixement, és considerat un recurs socioeconòmic de primer ordre per al desenvolupament sostenible dels territoris. El seu principal objectiu és distingir la bona pràctica patrimonial i contribuir a la seva divulgació.

JORDI PORTAL

Acte «El *facility management*. Model de gestió integral dels espais construïts», 21/09/2016, Girona

Acte «Cartografia històrica i actual aplicada a l'arquitectura i l'urbanisme», 28/10/2016, Institut Cartogràfic de Catalunya

Premi Europeu d'Intervenció en el Patrimoni Arquitectònic AADIPA

RESSONS

Extracte de la intervenció de Jordi Badia durant la cloenda de la segona jornada de síntesi on va reflexionar sobre els tres eixos d'on prové el projecte arquitectònic: lloc, ús i matèria.

[Lloc] Amb el model de les avantguardes hem acabat construïnt les perifèries de les nostres ciutats. I per suposat no tenen cap tipus de qualitat humana. La gent prefereix viure als cascs antics de les ciutats tradicionals perquè tenen una qualitat molt superior al que hem estat capaços de produir amb l'arquitectura moderna. El futur de les nostres ciutats ja no es fonamentarà en l'extensió ni en la construcció d'espais nous sinó que el repte serà la gestió del teixit construït. Com actuem en aquestes ciutats tradicionals, denses i pràcticament acabades. Treballar en aquestes ciutats denses suposa una actitud diferent. [...] Si estem tots d'acord que l'arquitectura moderna no ha sabut reproduir els valors de la ciutat tradicional, hauríem de ser capaços de tractar de descobrir quins són aquests valors i tractar de reproduir-los amb l'arquitectura que fem a partir d'ara.

[Ús] L'ús parla de la gent. Del confort. I el confort crec que en els últims anys s'ha oblidat. Hauria de tornar a ser l'objectiu de tota la nostra feina. [...]. Si parlem de confort, l'arquitectura tradicional altra vegada té moltes coses per ensenyar-nos. [...]

[Matèria] La mirada contemporània sobre la matèria té molt a veure amb l'ètica. [...] Hauríem de tornar a recuperar els materials tradicionals de proximitat. En el moment que vivim sembla lògic que amb els nostres edificis millorem la vida de la gent que viu al seu voltant. Gastar el màxim en mà d'obra i el mínim en materials industrialitzats que acaben beneficiant molt poc el teixit social proper.

Conclusió: [...] Mantinc que en aquest moment torna a caldre una arquitectura, una actitud, diferent. El col·lapse ha generat indignació. Aquesta indignació reclama una sèrie de valors que fins ara havien estat oblidats per l'arquitectura: participació, sostenibilitat, proximitat, patrimoni. I aquests valors queden exemplificats en la ciutat com a símbol de la nostra organització com a col·lectiu.

JORDI BADIA

**«En aquest moment
torna a caldre
una arquitectura,
una actitud, diferent.»**

Sessió «Patrimoni»
de les jornades de síntesi

Conferència completa

El conseller de Cultura, Santi Vila, tanca el tercer dia de jornades de síntesi, dedicat a patrimoni, valors i difusió i educació.

Acte sobre patrimoni i Administració local, organitzat per l'AADIPA el 18 de novembre a Lleida.

Dins el cinquè cicle Diàlegs tècnics sobre el patrimoni arquitectònic de l'ADDIPA, una edició emmarcada dins el Congrés, Mercè Zazurca, directora del projecte de restauració de la casa Puig i Cadafalch d'Argentona, va conduir un acte sota el títol «És possible dinamitzar el sector amb un ecosistema d'arquitectura i rehabilitació sostenible? La casa Puig i Cadafalch d'Argentona».

Cartell de les jornades d'anàlisi i debat sobre el tema «Arquitectura i memòria», organitzades per l'Escola d'Arquitectura de Reus en el marc del Congrés.

Patrimoni i gestió
COAC OSONA
2016/06/20
Sala Modernista del Casino, Vic

Exposició «Del camp a la casa: els poblats de les terres de ponent»
COAC LLEIDA
2016/09/22-2016/11/18

Vestíbul del COAC, Lleida

> TP

La casa Puig i Cadafalch
AADIPA
2016/10/20
COAC, Barcelona
Àngel Puig, Eudald Calvo,

Miquel Àngel Sala, Joan Ramon Rosell, Mercè Zazurca.

Cartografia històrica i actual aplicada a l'arquitectura i urbanisme
AADIPA, ICGC
2016/10/28

Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya, Barcelona

Experiències en rehabilitació Grup de treball de Rehabilitació
2016/11/08

COAC, Barcelona

> HT

Arquitectura i memòria. Intervencions arquitectòniques al patrimoni arqueològic
COAC, ETSA-URV

2016/11/11-12

Demarcació de Tarragona del COAC, Tarragona

1r dia: José Luís González Moreno-Navarro, Isidre Pastor, Josep Anton Remolà, Ferran Gris, Josep Lluís Ginovart, Carles Brull, Jaume Massó, Camilla Mileto, Àngela García Paredes; **2n dia:** Joan Menchón.

> VS

Patrimoni i Administració local
AADIPA, AAUC, AASAP
2016/11/18
Seu del COAC, LLEIDA

Antoni Vilanova (mod.), Víctor Pérez-Pallarés, Noemí Bañeres.

> NT

**SESSIÓ
DE SÍNTESI:
PATRIMONI**

Elsa Ibar,
subdirectora
de Patrimoni
Arquitectònic,
Arqueològic i
Paleontològic de
la Generalitat de
Catalunya.

Lluís Dalmau,
subdirector general
de Patrimoni, Obres i
Serveis de la Generalitat
de Catalunya.

Antoni Vilanova,
president de l'AADIPA
(Agrupació d'arquitectes
per la Defensa
i la Intervenció en el
Patrimoni Arquitectònic)
és l'encarregat de conduir
la jornada de síntesi
dedicada al Patrimoni.

Jacqueline Pacheco,
arquitecta,
Departament de Cultura
de la Generalitat de
Catalunya.

Enric Mir
parla sobre la
rehabilitació del
patrimoni.

Jordi Portal, arquitecte
membre de l'Associació
d'Arquitectes per la Defensa
i la Intervenció en el
Patrimoni Arquitectònic.

Esther Mendiña,
representant
de la School of
Architecture UIC
Barcelona.

Gemma Serch,
arquitecta.

Anna Rovira, arquitecta.

Sergi López Grado respon
una consulta durant
el torn obert de paraula.

PONÈNCIES

**El valor i el guany.
La tinença vs. la qualitat**
Antoni Ubach
> HT

**Anàlisi del comportament
estructural i avaluació
del dany del campanar de
l'església de Vistabella**
Roger Señís

**Notes per a la interpretació
de l'arquitectura islàmica**
Josep Ferrés

**És possible dinamitzar
el sector amb un
ecosistema d'arquitectura
i rehabilitació sostenible?**
Mercè Zazurca

**L'arquitectura com a
projecte d'intangibles**
Enric Mir
> VS

**Conservació del paisatge
cultural del centre històric
de la ciutat de Zacatecas**
Ana Laura Santibáñez

